

Adalékok a magyar és lengyel unitáriusok közötti régi testvéries viszony megismeréséhez.

Első közlemény.

Tasiczki Ákos lengyel nemes adománya.

Hogy az erdélyi unitáriusoknak egy *Tasiczki* nevű lengyel unitárius jóltevője (*Benefactor*) volt, tanítja egyháztörténetük; nevéből ennyit tud s ezt hiven őrzi az unitárius köztudat.

Pénztári könyveinkben más név alatt forgott az a legutóbbi évekig. Címe volt: „Apafi Mihály 4000 forint tartozása“. Én *Virasztásaim* során s más tárgyú tanulmányozás közben e jóltevő lengyel adományának forrására jutottam: oly eredeti adatokhoz, melyek megmondják: ki volt Tasiczki? mi volt kereszt neve? mikor és hol élt? minő pénz segélyt, ki által, hová s mily célra küldött? mennyi volt a pénz, mily pénznemben volt küldve? s mi lett a sorsa?

Mind e kérdésekre világos és határozott feleletet adnak e sorok, egyháztörténelmünk egy maig csak hiányosan ismert részét teljesen kidomborítják, s egy szomorú korszak sötétében tájékozót világosságot gyűjtnak.

Én a lengyelekkel, Hollandia felvilágosult népével, Porosz-Szileziának az egykori Lengyelországtól elszakadt szabad hitnézetű tartományaival való viszonyunkat mindig nagyrabecsültem, egyháztörténeti tárgyú dolgozataimban tanulmányozni, ismerni és a mieinkkel megismertetni igyekeztem; ¹⁾ mert e nemes népek rokonszenvét a minket nem igen szívelő hazai hitfelekezetek szeretetlenségével s nem egyszer gyűlöletével, sőt üldözési törekvéseivel szemben minket erősítő erkölcsi ellensúlynak tartottam. Jelen küzdelmeinkben is így fogom fel angol-amerikai viszonyaink rendkívüli erkölcsi becsét.

Évek hosszú során követett irányomat tartom meg tehát, a midőn az előbb érintett tárgyban fölfedezéseimet a *Keresztény Mag-*

¹⁾ Lásd: *Magyar-Lengyel Unitárius Érintkezések a XVI—XVII. században*, különlenyomat a *Századok* 1892-ik évi V—VI. füzetéből. 8-adrét. 1—43. ll.

vető olvasóinak tudomására hozom. Az adatok magyar, latin és német nyelven keltek. Elmondom röviden a történet magvát és velejét; de közlöm eredeti szövegeik szerint a forrásokat. Sajnálnám, ha e becses, tudományos folyóirat nem mivelné a latin nyelvet, melyen nyolcz százados történetünk írva van, s nem közölne szivesen németül írt oly forrás-adatokat, melyek az unitáriusok történetét új tudással gazdagítják.

A keresztény és atyafiui szeretet azon nagyszerű nyilatkozatait, a miket az erdélyi s kivált a kolozsvári unitáriusok az 1660-ban Lengyelországból kiüldözött s menhelyet Sileziában, Svájcban és Erdélyben keresett és talált lengyel unitáriusok iránt tanusítottak, soha nem feledték el, sőt hazánk iránt a hála érzelme mind növekedő mérvben gyökerezett meg szívökben. Nehány évvel ezelőtt tudós és lelkes lengyelek — köztük egyik épen egy Tasiczki János volt — meglátogatták a kolozsváriakat, a templomokat, melyek egyike a lengyel unitárius hitüeké volt, s ígéretet tettek, hogy a szeretetet szeretettel, az anyagi gyámolítást anyagi segélylyel viszonozzák. ¹⁾ E sorok fő személyét tevő Tasiczki Ákos leveléből világosan kitűnik, hogy a mostani jótétemény gyakorlásával valamely megelőző ígéretét teljesíti, mintegy szerénykedik adománya csekély mérvével, de utána teszi, hogy még többet is fog küldeni. E tényben tehát a magyar és lengyel unitáriusok közötti benső szellemi rokonság nyer kifejezést, a mi azt kétszeresen fontossá és értékessé teszi.

De hadd mondjam el magát az érdekes kis történet vázát.

Luclavicei Tasiczki Ákos lengyel birtokos nemes, rokona, Tasiczki János által küldött Dészfalvi Simon Mihály erdélyi udvari tanácsoshoz és Registratorhoz Soldin városból postán két ezer néhány száz birodalmi tallért az Erdélyben Bethlenben levő szegény lengyel unitárius eklklézsia felsegítésére, kért róla Nyugtát s ígérte, hogy fél év mulva több fogja követni, üdvözli őt s tudatja, hogy látogatóul menő rokona szóval többet fog neki mondani. Levele kelt 1711-n aug. 23-n. A levél végén, mint szóbeli izenetet, ezt intézte a magyarokhoz: Szóbeli kérésünk ez, hogy a magyarok mint hatalmasabbak, ne-hogy megfosszák ez adomány jótéteményétől a szegény lengyeleket.

A küldött megbizottnak a Soldin városi helyettes polgármester, Müllner János Ádám aug. 25-n kelt útlevelet adott, melyben felkérte az útban eső valamennyi község előljáróságát, hogy őt, mint egészséges

¹⁾ Iásd *Magyar és Lengyel Unitárius érintkezések*, s. a. t. 15. l.

vidékről valót, szabadon engedjék közöttük elmenni és visszajőni. Az útlevelen a pénz így van megnevezve: 2723 birodalmi tallér; áll lengyel pénzből és forintosokból, melyek most még Erdélyben folyamatosan vannak, de továbbra nem valók.

A mint Tasiczki Bécsbe sept. 7-n délelőtt 7 órakor a postán megérkezett és Simon Mihályval az erdélyi unitárius püspökhöz intézett egy levelet közölt, melyben fen meg nevezett bátyja az erdélyi unitárius egyházak, különösen pedig a Kolozsvárott és Bethlenben levő lengyel unitárius ekléziák felsegítésére ajándékkul egy pénzösszeget küldött s azt nagyobb biztonság végett Bécsben nála tette le: ő azt elfogadni keresztény emberhez méltónak vélte. A pénz hozóját a küldő testvérenek írja, a pénz kétezer egy néhány száz birodalmi tallért tesz, nagyobbára lengyel pénz, ezüst és réz tartalmu; a küldő azt rendelte a hozónak, hogy azt nála, Simon Mihálnál tegye le, küldött levéllel együtt, hogy a pénzt, ha jó alkalom kerül elő, Erdélybe küldje. Simon a maga szállására vitte, a Deimblei-házhoz, a hét csillagnál, volt útlevele, a mit minden nagyobb postán láttamoztak Bécsig. E jelentés nincs keltezve, de a lengyelnek sept. 7-kén megérkezése után hamar kellett küldetni. Bécsben a rendőrség szigorú volt mindig s ennyi pénznek a cancelláriához érkezése oly feltűnést keltett, hogy Simonnak legfelsőbb helyt magát igazoló jelentést sietve kellett tenni.

Vett rendeletre Simon Mihályon kívül Szentkereszti András udvari tanácsos is tett jelentést e tárgyban sept. 11-én az erdélyi udvari cancellárhoz, melyben leírja: ki, kiknek küldi e pénzt, minő vegyítésü s mily pénznemben, mennyi az egész? írja, hogy Simon levelet is kapott, megtudta, hogy szóval minő izenet jött hozzá, a mit az ajándékozó levele aljára Szentkereszti felírt; volt a küldöttnek szabad útlevele (*Salvus Conductus*). Ugy látszik, a cancellár a Simon Mihály jelentésén kívül más, egészen hivatalos úton is meg akart győződni a dologról.

Erre az erdélyi udvari cancellár sept. 12-én vissza írt Szentkeresztihez, hogy a pénznek Erdélybe küldése megengedését megtagadni nem lehet; mindazáltal nagyobb biztonság okául a cancellár jónak látja, hogy a pénz mivolta iránt végbevitt nyomozás és megállapítás eredménye a kir. főkormányzéknek írásban küldessék meg.

Ennek következtében az udv. cancellaria sept. 12-én kelt levelében az erdélyi kir. főkormányzéknek a fennforgó pénzről körülményesen felvilágosította (látható a VI. számú, magyarul szerkesztett cancelláriai iratban, melyet itt ismételni idő- és hely-vesztegetésnek tartok, az olvasó a kijelölt helyen egész terjedelmében megolvashatja.)

A hirről értesült a Bécsben régóta tisztességes letartóztatott állapotban élő II. Apafi Mihály trónöröklési jogáról lemondott s a fejedelemséget a római császárnak, mint Magyarország királyának írásos nyilatkozattal átadó volt választott fejedelem, s minthogy jószágaira is a fiskus tette rá kezét, s neki Bécsben kellett élni s fényes udvart tartani, örökös pénztelenséggel küszködött. Hozzá tartozói közben jártak Simon János udvari tanácsosnál, és az erdélyi unitárius egyházi Tanácsnál, hogy a szóban levő pénzt ne küldjék le, de adják kölcsön szokásos kamatra a volt fejedelemnek, a mibe az Unitárius Egyházi Tanács bele is egyezett. Szigorú föltételek alatt kölcsön szerződést vagy kötelezvényt kötöttek 1711. sept. 15-én, melyben a pénz átvétele formászerint el is van ismervé. A kötelezvény magyarul van írva s a Tasiczki-adomány hivatalos iratai között van, melyet én itt szószerint közlök s melyből az olvasó a pénzkölcsönzés miképen történtéről magának hiteles tudomást vehet. Nem ismétlem tartalmát, utalom az olvasót a hátrább VII. szám alatt levő hivatalos Másolatra.

A Tasiczky-adományról az ide küldött Tasiczki János Elismervényt vitt magával, az unitárius Egyházi Tanács a kölcsön-szerződést megkapta; ha a fizetés nem történt meg a kitűzött egy év alatt, hanem 1711-től a közelebbi évtizedig, e század 80-as éveig volt előbb az Apafi-birtokokon betáblázva, azután a birtokokkal együtt fiskusra szállott át s egy bécsi császári pénztárnál helyeztetett el, a honnan az Unitárius Egyház a 4000 frt tőkének nem szerződés szerinti tiz, de csak négy százaléki kamatát, nagy bajok és változó időkhez képest sok küszködések, irogatások és jogvédelem után, olykor sok ideig megszakadva kapta; míg aztán részben befizettetett, de egy része most is fizetetlen. Kamataiból részesült ugyan félszázadnál tovább a kolozsvári unitárius lengyel egyház, valamint, — a míg fennállott, a bethleni is, de ez nem sokára a gróf Bethleneknek reformált hitre térése következtében, amaz 1792. Szaknovics Izsák lengyel unitárius pap halála után megszűnt, s mindkét egyház hivei a kolozsvári magyar unitárius egyházba olvadtak be.

Ez a Tasiczki Ákos nemes lengyel főúr nemes adományának története.

* * *

És most lássuk magukat a forrásokat eredetiben vagy hiteles hivatalos másolatokban.

I.

Exemplum Literarum descriptum ex ipso Originali.

Titt. Domino Michaeli Simon de Desfalva S. C. Regiaeque Majestatis Cancellariae Aulico-Transsylvanicae Consiliario et Registratori.

Wohlgeborner Herr Insonders Hochgeehrter und grosser Freindt. (sic.)

Ich wünschte, dass dieses mein Schreiben M. H. Ihnen (sic) möge im Wohlsein finden, übersandte hierbey durch meinen H. Vätter Zwey Tausendt etliche hundert Reichsthaler, weil es vor diesmal nicht mehr sein kann wegen gewisser Ursachen; bitte derowegen meinen Herrn Vätter darüber zu quittiren, über halb Jahr soll wo Gott will mehr geschickt werden, umb Erhebung der Kirche zu Bethlen, bitte ich dienstlich, übersende auch meinen Gruss an die Brüder nach Hungarn, wegen andere Sachen mehr soll mein H. Vätter mündlich mit sie reden, Verbleibe unterdessen

Euer Hochgeehrten Herrn dienstwilligster Diener
Achatius Tasziczki de Luclavice

Seldin

Ba. Mr. Boch m.

den 22-ten August

M. M. proprie.

1711. ∕.

Oralis petitio consistit in eo: Ne Hungari, velut Potentiores frustrent aliquo modo beneficio hoc miseros Polonos.¹⁾

II.

Copie.

Vorweiser dieses Monsieur von Tassitzky wird von seinem Herrn Vätter, dem Hochwohlgeborenen Herrn Achatio von Tassitzky Erbherrn auf den Deltzigen Hammer, per Postam mit Gelder nach Wien geschickt. Und weil derselbe von einem gottlob gesunden Orte abreiset, so wird dadurch manniglich ersucht, obgedacten Monsieur von Tassitzky alle Orte frey und ungehindert pass- und repassieren zu lassen. Solches in dergleichen Falle zu demeriren ist mann hiesiger Orts obligieret. Gegeben in der königlicher Preussischen neumärkischen Hauptstadt Soldin, den 25-ten Aug. 1711.

Johann Adam Millner
k. t. Pro Consul mpria.

(L. S.)

Summa der Gelder. Reichstaller 2728.

Die Gelder bestehen in der Polnischen Münz, wie auch Guldner, die zwar anoch in Siebenbürgen gangbar, zu weitem aber ungiltig sein.²⁾

¹⁾ Orsz. Levéltár erd. udv. cancell. levéltárában 99. A. 1711 jelzés alatt levő hivatalos másolatból.

²⁾ Az Orsz. Levéltár erd. udv. cancellárjai osztályában 99. A. 1711 jegyze ü hivatalos másolatból.

III.

Humillima Informatio ratione Hominis illius, qui 7-a praesentis hora septima meridiana per Postam, huc Viennam appulit, et se ad me venturum dixit.

Anno superiori, Nobilis quidam Polonus, Achatius Tazsicski de Luclavice, Bacmagister Bochnensis, in Ditiome Serenissimi Regis Borussiae, Marchia Nova Brandenburgica (ut mihi constat) propriisque ibidem bonis, De tzigén Hammer vocatis residens, obtulerat, Christiano Zelo motus, aliquam Summam pecuniae, per Literas suas, ad Episcopum sive Superintendentem Ecclesiarum in Transylvania receptae Unitariae Religioni addictorum, directis, pro sublevanda paupertate earundem Ecclesiarum. praecipue vero, Polonorum in dicta Transylvania degentium, dictamque Religionem profitentium, qui Ecclesias etiam, signanter Claudiopoli, et in Bethlen habent. Cujus provisio, mihi tanquam Cancellariae hujus Aulico-Transylvanicae, ex parte Unitariae Religionis Commenbro, quo securiori via, per Viennam, in Transilvaniam transponi possit, medio videlicet loco constituto, est concedita et recommendata; quod ego, ut opus pietatis Christiano homini dignum suscepi.

Cum itaque dicto etiam Domino Tazsicski intimatum fuisset, transmisit per hominem suum, quem etiam Consanguineum nominat. juxta Literas Soldino ad me datas, bis mille et aliquot Centenos Taleros Imperiales, in Moneta potiori ex parte Polonica, ex Cupro et Argento mixta, jussitque ad manus meas, una cum literis ad Fratres suos in Transylvaniam directis deponi, ut bona occasione nacta, ad destinatum finem, in Transylvaniam transponantur. Hic est Homo ille, qui se Tazsicski vocari, et se ad Hospitium meum, (quod est in Domo Deimbleiana, ex opposito ejus, quae signum septem. Stellarum habet) venturum dixisse Scribitur. Habuit secum Literas Salvi-Passus a Soldino, unde se movit, Vratislaviam, et exinde alias, Viennam usque, consequenter per singulas Postas principales revisas et subscriptas. ¹⁾

IV.

Szentkereszti András erdélyi udv. kancelláriai Tanácsos jelentése az erdélyi szegény Unitáriusok számára küldött Tazsicski-féle pénzről.

Excellentissime S. R. I. Liber Baro,
Domine Domine et Patrone gratiosissime!

Iussis Excellentiae Vestrae in revidenda pecunia heri morem gessi, invenique pecuniam esse argenteam; sed velut ipse Dominus Registrator scribit, cupro et argento mixtim; hoc ipso ille voluit exprimere genus monetae ordinariae, ubi multum mixturae cupreae

¹⁾ Az orsz. levélt. erdélyi kancelláriai osztályában 99. A. 1711. jelzetű szám alatt levő eredetiből.

cum argento inest, velut sunt die 17-ner und die 7-bener (sic) Auri prorsus nihil est in pecunia. Descripsi etiam Exemplum Literarum Dnoo Regestretori missarum, ubi etiam indagavi, quid sit ipsi verbis nunciatum, quodve mihi esse dixit, sub calcem literarum adscripsi. Non secus et Salvi Conductus Exemplum desoripsi, cujus beneficio pecunia haec expresse et aperte missa est, cujus etiam Summam sub finem apposui. Qui in reliquo Maneo

Excellentiae Vestrae
Domi 11. 7. bris 1711.

demisse obsequentissimus
Servus
Andreas Szentkereszti, mpr. ¹⁾

V.

Conceptus litterae ad Dominum Andream Szentkereszti die 12-n sept. 1711. datae, in puncto pecuniae a Polono quodam in Transylvaniam pauperibus Unitariis transmissae.

Perillustris Domine, Patrone Colendissime!

Super informatione Excellentissimo Domino Domino Aulae Cancellario a perillustri Dominatione Vestra heri scripto data visum est, ex instrumentis productis et examinato teste valde probabile esse, quod uti asseritur, pecunia his mille septingentorum viginti octo Imperialium a nobili quodam Polono Acatio Tazsicski nominato in Transylvaniam pro sublevandis ibidem pauperibus, sic dictis Unitariis destinata sit, quam probabilitatem auget Salvus Conductus, qui hanc pecuniam usque huc Viennam comitatus; ut proinde, his stantibus, transitus huius pecuniae negari non queat; judicat tamen praefatus Excellentissimus Dominus e re esse, ut pro majori Cautela uberior informatio habiti super haec pecunia examinis Gubernio Transylvanico transmittatur. Quocum persevero etc. ²⁾

VI.

Conceptus Literarum Cancellariae ad Gubernium et Deputationem Transylvaniae, super certa Summa pecuniaria ex Polonia in usum Unitariorum Transylvanorum missa.

Méltóságos! Regium Gubernium és Tekintetes Deputatio!

Jött vala ide ezelőtt hatod nappal egy Tazsiczki János nevű ember, Bátyjától ugyan Tazsitzki Ákos nevű lengyel nemes embertől két ezer hétszáz huszon nyolcz Tallérig való folyó pénzzel, mely is passusa mellett aperte érkezvén, ide Bécsbe, kereste immediate egyikünket, ugymint Simon Mihályt, kit is megtalálván, a pénzt ott letette. Az szokás szerént azért vötték ennek érkezését úgy, hogy

¹⁾ Az Orsz. Levéltár erdélyi udv. kancelláriai osztályában Nro 99. A. 1711. jelzésű eredetiből.

²⁾ Az Orsz. Levélt. erd. udv. kancelláriai osztályában. Nro 99. A. 1711. jelzés alatt levő eredetiből.

egy lengyel hozott ide feles pénzt az erdélyi kancelláriára, mely Baro Seiler urhoz, mint Austriának udvari fő Kancelláriusához is hirül adatott, kiis hivatván említett Simon Mihályt, tudakozódott tőle a pénznek állapotja felől cum circumstantiis, és vévén osztán genuina informatiot erről: Hogy a pénz küldetett öreg lengyel unitárius religion valo nemes Embertől az Erdélyben való Unitária Ekklesiáknak és kivált a lengyeleknek segítségekre, hogy innen Erdélybe transponáltassék, és ezeknek bizonyosságul látván a Passust és az pénz mellett hozott Leveleket, meg hagyta, hogy Nagyságuknak és Kegyelmeteknek is tegyünk informatiot felőlle, és hogy így levén már a dolog, a pénznek transpositioja innen megengedettetett.

Hogy azért hallja Nagyságtok s Kegyelmetek, mire való ez tudósítás, így declaraljuk. Hogy Lengyel jövetelének hire volt feles pénzzel az erdélyi magyarokhoz, formálhatott volna valaki bal conceptust felőlle, hogy netalán Lengyelországból, a holott is a perduellisek latitálnak, valakik conuptiojára transponálhatták volna ez pénzt, a miért mind a mi Cancelláriánk, mind pedig odahaza némely hazánkfia suspicioba hozathatott volna, ha nem aperte is, avagy csak tacite. Ennek akarván ő Excellentiaja consolálni, scriptis vévén informatiot, in Cancellaria Austriaca, ott történvén a dolog, proponálta, és a scrupulust tollálta, meghagyván a mellett, hogy pro uberiori Cautela Nagyságtokat és Kegyelmeteket is felőlle tudósítsuk.

M. V. Cancellarius ur még sem érkezék fel. Az partium dolgáról brevi levén conferentiánk, melyen avagy csak annyiban determináltatik, miben állapodjék meg addig, mig felséges királyunk — — 1) melyről is még eddig bizonyost nem irhatunk. Mi determináltatik penig, sine mora megirjuk Nagyságtoknak és Kegyelmeteknek. Ezzel Isten oltalmába ajánlván Nagyságtokat és Kegyelmeteket —

Nagyságtok és Kegyelmetek

Viennae 12. septembr. 1711.

Köteles szolgálai. 2)

VII.

Conceptus Obligatorialium Celsissimi Principis Apaffi ratione 4000 fl. Rhenens. quos ab introscriptis mutuo accept.

Mü, kik ide alá subscribáltunk, adjuk tudtokra mindeneknek, az kiknek illik, mostaniaknak és jövendőbelieknek ez levelünk által, hogy feles és terhes költségeinkre nézve, szomorú és kételenítő szükségétől indítatván, kértük fel kölcsön az Tiszteletes Erdélyi Unitaria Religion való Ecclesiákat s nevezetesen a kolozsvárit illető bizonyos summa pénzt, ugmint Rh. f. 4000 idest négy ezer Rhenensis vagy német forintokat, melyeket az Erdélybe való által tételre vett volt kezéhez Simon Mihály Uram, az Erdélyi udvari királyi Cancel-

1) Két szó olvashatlan.

2) Az *Orsz Levéltár* erd. udv. kancellária osztályában Nro. 54. A. 1711. jelzés alatt levő eredetiből.

láriának Tanácsa, és Registratora, mely megnevezett summa pénzt, leválván ő Kegyelme kezéből, ígértük arra magunkat, hogy esztendő ez mai napra, ugymint az következő 1712-ik esztendőbeli Szent Mihály havának tizenötödik napjára az fenn specificált 4000 rhenensis forintokat egyszersmind és egy summában, Erdélyben ordinarie folyó és rend szerént mindenkor elkelhető pénzzel, az megemlitett Kolozsvár városában az ott levő Tiszteletes Unitária Ecclesia kezéhez azon specificált summára esendő és Erdélyben decem pro cento szokott Interestel együtt, minden fogyatkozás nélkül betéteztük és megfizettük, elsőben az interesnek fele részét fél esztendőre, ugymint az megnevezett következő esztendőbeli Martiusnak 15-ik napjára adatván meg. Melyet hogyha akármik akára nézve magunk, vagy in casu mortis, akármely legitimus successarink elmulatnának, és az fen declarált terminusra és üdőre azon specificált summát az megirt mód szerént meg nem fizetnők, vagy praescriptusink nem fizetnék, tehát adunk teljes hatalmat az megnevezett Ecclesiának, Cessionariusainak, Curátorának, vagy akármik karbeli arra rendeltetett embereinek, hogy Erdélyben akár holott és akármelyik vármegyében vagy székben s akár mi névvel nevezendő Bonuminkhoz, Jóságunkhoz brevi manu hozzá nyulhassanak és elfoglalják propria saltem autoritate et facultate; vagy ha úgy akarják, akármely legitimus Executor által elfoglaltathassák, és mindaddig minden hasznával és proventusával együtt békeségesen birhassák, míglen mind az fenn specificált capitális summáról, mind pedig az alatt az üdő alatt proveniálandó interesséről és a miatt expendálandó költségekről és fáradságokról plenaria et integra satisfactiot nem teszünk; kirekesztvén ebből minden törvény folyás szerént való utakat, módokat, processusokat és az üdőknek minden nemü qualitását. Mely fenn meghirt dologra obligálván magunkat és minden legitimus Successorainkat, adjuk róla ez tulajdon kezünk irásával és pecsétünkkel megerősített levelünket, az ide alább subscribáló és coramizáló becsületes személyek előtt. Datum Viennae, Austriae, die 15. Mensis septembris. Anno Dni. 1711. ¹⁾

JAKAB ELEK.

¹⁾ Az Orsz. Levéltár erdélyi udv. kancelláriai osztályában. Nro. 82. A. 1711. jelzés alatt levő eredetiből.

Keresztény buzgóság.

— Egyházi beszéd. ¹⁾ —

Róm. 12. 11. *„Lélekben buzgók legyetek!”*

Keresztény gyülekezet, kedves Afiai!

Mindabban, a mi valóban szépet és üdvöst kivított eddig a kereszténység, legkiválóbb része volt s van annak az erénynek, a melyre az apostol a felolvasott igékben felhív: „Lélekben buzgók legyetek!” Buzgóság! — ez volt mindig az az éltető erő, mely a nagy és nemes jellemeket táplálta s lelkesítette. Ez támasztott prófétákat s szabadság hősokeket; ez adott lételt a keresztény vallásnak s egyháznak; ez adott Jézus mellé apostolokat, a kik ő vele együtt életüket áldozták fel az emberiség boldogságáért; ez hevítette azon áldozat¹ és sziveket, a melyek a közművelődés és közjóllét felvirágoztatásáért dobogva, nagyszerű alapítványokkal tették áldottá emlékezetüket, — szóval: buzgóság volt mindig a kereszténység szive, éltető lelke. Méltó tehát megfogadnunk s követnünk az apostol intését: „Lélekben buzgók legyetek!”

Azonban nekem úgy tetszik ker. gyülekezet, hogy a míg én a buzgóságot felette nagyra becsülöm, vannak olyanok, a kikben már maga a név hallása is visszatetsző érzelmeket ébreszt s a míg mi a keresztény buzgóság nagyszerű műveit magasztaljuk, ők vádlólag lépvén fel ellene, gúnyosan szólnak: „Mind igazak azok az érdemek, csak hogy mi szeretnők látni a kép másik felét is. Mert mi a buzgóság fényét nemcsak az említett tényekben s nagyszerű eredményekben láttuk, hanem láttuk azt a máglyák lobogó lángjaiban is, a melyeken a keresztények egymást égették meg a szeretet Istenének dicsőségére. Láttunk mi párisi vérnászt és irlandi vérfürdőt; láttuk a szent inquisitió embertelen törvénykezéseit is, a melyekben csupa Isten iránt való szeretetből szentesítve volt a testvérgyilkosság és százezrek vére ontatott ki ártatlanul. Hát ezekben nem volt-e

¹⁾ Elmondott Kolozsvártt, 1894. oct. 28-án az egyházi főtanács alkalmával.